

Формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій

Черняков В.В.

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

Анотації:

Показано модель застосування педагогічних ситуацій у процесі фахової підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. У створенні моделі використано практичний досвід застосування педагогічних ситуацій у навчальному процесі на факультеті фізичного виховання. Доведено ефективність використання педагогічних ситуацій у формуванні професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури. Важливим елементом технології формування професійної компетентності виступали дослідницькі та проблемно-навчальні завдання, що стимулювали активність студентів.

Черняков В.В. Формирование профессиональной компетентности будущих учителей физической культуры средствами педагогических ситуаций. Показана модель применения педагогических ситуаций в процессе профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры. В создании модели использован практический опыт применения педагогических ситуаций в учебном процессе на факультете физического воспитания. Доказана эффективность использования педагогических ситуаций в процессе формирования профессиональной компетентности будущих учителей физической культуры. Важным элементом технологии формирования профессиональной компетентности выступали исследовательские и проблемно-учебные задания, которые стимулировали активность студентов.

Chernyakov V.V. Formation of professional competence of the future teachers of physical training by methods of pedagogical situations. The model of usage of pedagogical situations during professional training of the future teachers of physical training is shown. In creation of model is used practical experience of usage of pedagogical situations during teaching and educational process at faculty of physical training. Efficiency of application of pedagogical situations during formation of professional competence of the future teachers of physical training is proved. The main element of the technology of forming professional competence was research and problem-educational tasks that stimulate students' activity.

Ключові слова:

професійна компетентність, технологія, педагогічні ситуації.

профессиональная компетентность, технология, педагогические ситуации.

professional competence, technology, pedagogical situations.

Вступ.

Одним із важливих пріоритетів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, які постають перед сучасною вищою педагогічною освітою, є пошук та використання шляхів підвищення ефективності навчальних технологій, спрямованих на формування педагогічних, психологічних, методичних, соціальних якостей майбутнього педагога. Особливим критерієм, який характеризує рівень професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, виступає його професійна компетентність [3].

Українська школа на сучасному етапі розвитку суспільства вимагає від учителя фізичної культури творчості та активності, володіння новітніми методами навчання, котрі дозволяють йому на належному рівні забезпечувати повноцінний фізичний розвиток школярів [2, 5, 8].

Соціальні та політичні процеси, які відбуваються в сучасному українському суспільстві засвідчують, що чим швидше воно просувається шляхом науково-технічного прогресу, поліпшуючи добробут громадян, тим вагомніше постає питання формування духовного, психічного і фізичного здоров'я особистості майбутнього педагога, зокрема, вчителя фізичної культури [5]. Проте окрім оволодіння глибокими професійними знаннями, фахівець з фізичного виховання має бути здатним виявляти свою громадську позицію до відстоювання суспільних інтересів, будувати і стверджувати свої особисті відносини, самоутверджуватися в професійній діяльності та в повній мірі відповідати рівню сучасних вимог, які висуваються до нього новими соціально-економічними умовами сучасного українського суспільства [1, 2].

На нашу думку, невичерпні можливості удосконалення фахової підготовки майбутніх вчителів фізичної культури закладені у використанні активних

методів навчання, зокрема педагогічних ситуацій [7]. Проведений аналіз наукових досліджень з проблеми підготовки вчителя фізичної культури засвідчує про недостатню увагу щодо практики використання педагогічних ситуацій в навчально-виховному процесі на факультеті фізичного виховання.

Саме тому в умовах реформування системи вищої освіти актуалізується проблема підготовки фахівців з фізичного виховання з високим рівнем професійної компетентності. Це значно підвищує вимоги до рівня професійної підготовки випускників [3, 6], а формування професійної компетентності слід вважати стратегічним завданням їхньої фахової підготовки.

Дослідження здійснено згідно теми НДР Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка „Методичні засади професійної підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання до формування здорового способу життя сучасної молоді” (ПК № 0110U000020).

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета роботи – висвітлення педагогічних умов підвищення рівня професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій. Реалізація поставленої мети досягалась на основі застосування таких методів: *аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури, узагальнення досвіду фахової підготовки майбутніх вчителів фізичної культури, синтез, узагальнення, систематизація і моделювання* – для розробки технології формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури засобами педагогічних ситуацій.

Результати дослідження.

Стратегія сучасної підготовки вчителя фізичної культури повинна будуватись на оволодінні специфічними методами наукового пізнання та дослідження навчально-виховного процесу з фізичного виховання в школі. Сприяті реалізації таких підходів покликані сучасні технології навчання у фізкультурно-

педагогічній освіті. Складовою арсеналу сучасних технологій навчання є активні методи навчання, одним з яких є метод педагогічних ситуацій. Ознайомлення студентів із педагогічними ситуаціями передбачало формування компетентності студентів на основі їх аналізу, розв'язання та моделювання.

Ґрунтуючись на концепції І. Я. Лернера [4] про зміст освіти, яка передбачає знання (інформацію), способи діяльності, досвід творчої діяльності та досвід емоційно-ціннісного ставлення до діяльності, ми визначили зміст технології формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури на основі застосування педагогічних ситуацій.

При розробці експериментальної технології навчання нами в її основу також були покладені такі основні принципи: врахування важливості фізкультурно-спортивної діяльності студентів; безперервність педагогічної освіти; міжпредметний підхід до вивчення фахових дисциплін; посилення педагогічної та соціальної спрямованості спеціальної підготовки студентів; поступового переходу від інформаційного навчання до пошукового й творчого.

Процес формування компетентності як цілісного стану професійно спрямованої особистості педагога передбачав наближеність навчального матеріалу до конкретної професійної діяльності вчителя фізичної культури. На цьому етапі розв'язувались проблемні завдання і професійні ситуації навчально-виховного характеру, а також проводились рольові ігри.

Керівництво процесом формування компетентності студентів передбачало широке застосування навчальних завдань, професійних ситуацій, ділових, рольових, ситуативних ігор під час лекцій, семінарських та практичних занять зі спортивних дисциплін та, зокрема, під час педагогічної практики. Навчаль-

ний процес забезпечувався використанням комплексу педагогічних засобів продуктивного навчання і реалізувався через різні типи навчальних завдань, спрямованих на прояви ініціативи та творчості.

Педагогічне стимулювання процесу формування професійної компетентності забезпечувалося через розкриття цілей та шляхів реалізації навчально-виховної діяльності майбутніх фахівців з фізичного виховання, яке відбувалось у процесі викладання навчального матеріалу на лекціях, семінарських, практичних заняттях та в ході педагогічної практики.

Лекції з навчальних дисциплін забезпечували базисне уявлення студентів про зміст, структуру, класифікацію, дидактичний потенціал, психолого-педагогічні основи розв'язання педагогічних ситуацій, закладали основу міцних і глибоких професійних знань, створювали умови для формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури. Основною вимогою експериментального навчання було посилення професійно-педагогічної та навчально-пізнавальної спрямованості кожної лекції.

Семинарські заняття спрямовувались на поглиблене вивчення дидактичних можливостей педагогічних ситуацій у формуванні готовності студентів до професійної діяльності. Основою їх проведення було систематичне оволодіння прийомами аналізу та пошуку оптимальних шляхів розв'язання педагогічних ситуацій.

На практичних заняттях у студентів формувались стійкі навички ефективного розв'язання, створення оптимальних умов для їх вирішення та моделювання. При вивченні, наприклад, техніки виконання фізичних вправ особлива увага зверталась на методичні основи її розучування, способи виправлення помилок, розвиток організаторських здібностей студентів, активізацію професійної позиції. Під час вивчення навчальної теми на-

водились приклади конкретних педагогічних ситуацій та пропонувалися зразки оптимальних шляхів їх вирішення. Такий підхід забезпечував, з одного боку, створення умов для набуття запасу навчально-методичних знань необхідних для формування професійної готовності до педагогічної діяльності у студентів, а з іншого – передбачав зростання педагогічної майстерності в процесі оволодіння практичними педагогічними навичками.

В ході навчального процесу системно поєднувалася колективна, групова та індивідуальна форми навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Застосування колективної форми навчання відбувалось під час пояснення нового навчального матеріалу, розкриття історії виникнення того чи іншого способу дій, повідомлення теми заняття, її практичного значення, обговорення результатів отриманих в ході розв'язання поставленого завдання.

Для підвищення ефективності розв'язання навчальних завдань нами застосовувалась робота студентів у парах, яка базувалась на принципах взаємовпливу та взаємозв'язку учасників навчального процесу. Взаємовплив передбачав, що студенти з високим рівнем професійної готовності удосконалювали його будучи суб'єктом педагогічного процесу. Водночас студенти з низьким та середнім рівнем готовності підвищували свій рівень завдяки співпраці зі студентами, котрі мали високий рівень.

Не менш ефективним у процесі експериментального навчання зарекомендував себе дрібногруповий спосіб організації. При такому способі навчання, наприклад, один студент створює модель педагогічної ситуації, інший вчиться у доступній формі цю ситуацію пояснювати, третій визначає найбільш раціональні шляхи її розв'язання, четвертий намагається передбачити або виявити допущені помилки та вказати шляхи їх виправлення, п'ятий всебічно аналізує діяльність товаришів.

Індивідуальна форма організації навчання застосовувалась нами при моделюванні студентами професійних ситуацій, проведенні ними окремих частин уроку із наступним обговоренням. Крім того, в експериментальному навчанні використовувались й такі форми індивідуалізації та диференціації навчання: застосування завдань різного ступеню складності та різної навчально-виховної спрямованості; надання диференційованої допомоги студентам при виконанні однакових завдань; неоднакове число варіантів розв'язання ситуації; використання спеціальних методичних карток-програм навчання та моделей блоку-схем вирішення завдань.

Особливо важливого значення в процесі розвитку професійної компетентності студентів ми надавали такій формі навчання як навчальна практика. Саме в ході навчальної практики студенти мають можливість засвоювати основні елементи професійної майстерності, методіку та організацію власної педагогічної діяльності, усвідомлювати складність та визначальне суспільне значення праці вчителя фізичної культури.

Основоположний принцип побудови системи творчих завдань, педагогічних ситуацій, ділових та рольових ігор в процесі формування професійної компетентності полягав в поступовому та систематичному підвищенні складності завдань. Це забезпечувало послідовну підго-

товку студентів до вирішення більш складних навчально-виховних завдань та підвищення рівня їхньої готовності до майбутньої професійної діяльності.

Важливим елементом технології формування професійної компетентності виступали дослідницькі та проблемно-навчальні завдання. Вони ставили студентів у позицію експериментаторів та стимулювали їхню активність, змушували усвідомлювати та творчо оволодівати раціональними способами застосування знань у майбутній педагогічній діяльності, ставали передумовою формування їхньої педагогічної майстерності.

Навчальні завдання та педагогічні ситуації максимально наближались до реальних умов майбутньої професійної діяльності вчителя фізичної культури, що дало можливість не тільки виявити готовність студентів факультету фізичного виховання до фахової діяльності, але й визначити їхнє ставлення до неї та глибину розуміння її специфіки. Навчальні завдання спонукали студентів самостійно проявляти пошуково-пізнавальну активність, формували в них інтерес до майбутньої професійної діяльності й об'єктивного самооцінки своїх педагогічних можливостей. Використана нами раціональна диференціація навчальних завдань забезпечувала здійснення індивідуалізації навчання та об'єктивного оцінювання рівня професійної компетентності студентів.

Висновки.

Застосування в навчальному процесі технології формування професійної компетентності засобами педагогічних ситуацій на факультеті фізичного виховання дозволяє значно розширити коло педагогічних знань, умінь, навичок та інтересів майбутніх вчителів фізичної культури.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методичних рекомендацій щодо застосування педагогічних ситуацій у навчально-виховному процесі підготовки майбутніх вчителів фізичної культури.

Література.

1. Зубанова Н.Ю. Зміст та структура професійно-педагогічної спрямованості особистості вчителя фізичної культури / Н.Ю. Зубанова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 1998. – №2. – С. 5-7.
2. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Л. І. Іванова. – Київ, 2007. – 22 с.
3. Конох А. П. Сутність та структура професійно-педагогічної компетентності як найвищого рівня педагогічної майстерності / А. П. Конох // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2004. – №12. – С. 20-28.
4. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 186 с.
5. Сущенко Л.П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Л. П. Сущенко. – Київ, 2003. – 45 с.
6. Тимошенко О. В. Теоретико-методологічні засади оптимізації професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / О. В. Тимошенко. – Київ, 2009. – 45 с.
7. Фурман А. В. Проблемні ситуації в навчанні / А. В. Фурман. – К.: Радянська школа, 1991. – 191 с.
8. Щербіна С. Формування активної професійної позиції у майбутніх педагогів / С. Щербіна // Рідна школа. – 2001. – №1. – С. 66-69.

Надійшло до редакції 17.01.2011 р.
Черняков Владимир Владимирович
tarasenko93@rambler.ru